

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

موسسه آموزش عالی غیر دولتی ادیب مازندران

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش حقوق خصوصی

موضوع :

بدل حیلولة و بیمه مسئولیت متعهد

استاد راهنما:

دکتر: امیر معزی

نام دانشجو :

محمد حامد کریم نژاد بایی

بهمن ۱۳۹۶

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی
انجمن انجمن ادیب مازنیان

تأییدیه دفاع از پایان نامه - کارشناسی ارشد

رشته : حقوق خصوصی

یا یاری از خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای محمدحامد کریم نژاد بایی
دانشجوی رشته حقوق خصوصی با عنوان "بذل حیلوله و بیمه مسئولیت متعهد" در تاریخ ۹۶/۱۱/۲۵
با حضور هیأت داوران برگزار شد و با نمره ۱۷ و با درجه خوب به تصویب رسید.

نام و نام خانوادگی: _____

استاد راهنما
استاد داور
استاد داور

جناب آقای دکتر احمد امیر معزی

جناب آقای دکتر شهرام اصغری

جناب آقای دکتر محمود شربیان

ارائه مقاله توسط دانشجو ☒ بلی ☐ خیر

نمره حاصل از ارزشیابی مقاله/مقالات دانشجو برابر ضوابط محاسبه و نمره نهایی

دفاع از پایان نامه (مجموع نمره دفاع و مقاله) با درجه و با عدد ۱۷

حروف تعیین گردید.

واحد تحقیقات و تحقیقات ادیب مازنیان
موسسه آموزش عالی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی قمر دولتی ادب هاندران

«بسمه تعالی»

«تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه»

اینجانب محمدحامد کریم نژادبایی

دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی در تاریخ ۹۶ / ۱۱ / ۲۵ از پایان نامه خود که تحت عنوان بدل حیلولة و بیمه مسئولیت متعهد با حضور هیأت داوری برگزار شد و کسب نمره ۱۷ و با درجه خوب اخذ نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱) این پایان نامه / حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام .
- ۲) این پایان نامه / قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .
- ۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشند از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .
- ۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود .عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی: محمدحامد کریم نژادبایی

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۹/۰۴/۲۲

سپاسگزاری:

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

ابتدا بر خود فرض و لازم می دانم که مراتب تکریم و بزرگداشت زنده یاد استاد فقید شادروان دکتر فخرالدین اصغری آقمشهدی را اعلام و مراتب امتنان و تشکر خویش را از اساتید محترم موسسه آموزش عالی غیر دولتی ادیب مازندران اعلام داشته و خصوصاً از زحمات بی دریغ استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر امیر معزی و استادان محترم داور تشکر به عمل آورم.

تقدیم به:

خانواده عزیزم و تمام کسانی که در تحقق عدل و عدالت تلاش می کنند

چکیده

این پژوهش به بررسی بدل حیلولة و بیمه مسئولیت متعهد می پردازد. هرچند قانون بیمه تنها امکان بیمه نمودن عین مرهونه از سوی مرتهن را مورد پیش بینی قرار داده است، به لحاظ وجود نفع بیمه ای، راهن نیز از این حق برخوردار خواهد بود. در بیمه عین مرهونه اصولاً مسئولیت بیمه گر ناشی از فرض اتلاف منفعت یا تلف عین مرهونه است. در هر کدام از این حالات نیز بسته به این که بیمه گذار راهن و یا مرتهن باشد احکام و آثار بیمه مرهونه متفاوت خواهد شد. در صورت اتلاف مرهونه از سوی بیمه گذار، شرکت بیمه گر مسئولیتی بر عهده ندارد. با وجود این در صورت اتلاف مرهونه از سوی شخصی غیر از بیمه گذار یا عوامل مورد شرط، بیمه گر مکلف به جبران خسارت از بیمه گذار است. در فرض تلف مرهونه بیمه شده، آنچه مهم و در خور توجه است، بیمه مرهونه از سوی راهن است. قانون مدنی در این مورد خاص حکمی ندارد؛ اما آنچه از مبانی حقوق مدنی و فقهی در این مسئله می توان استنباط کرد، ادامه تعلق حق مرتهن نسبت به خسارات پرداختی از سوی شرکت بیمه است. همچنین، چنانچه مرهونه به رسم ودیعه در اختیار دیگری قرار داده شود، با فرض تلف آن مرهونه با آفات سماوی و قهری و البته در دوران تقصیر امین، مطابق قواعد حقوق مدنی امین موظف به پرداخت بدل به مالک خواهد بود. در این حالت هرچند مرهونه بیمه نشده است، بدلی برای آن متصور است، که البته با توجه به وجود بدل برای مرهونه تلف شده، برقراری حق الرهانه نسبت به بدل قابل دفاع خواهد بود.

واژه های کلیدی: بدل، حیلولة، بیمه، قرارداد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
الف) بیان مساله.....	۱
ب) اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۳
ج) اهداف تحقیق.....	۴
د) سوال های تحقیق.....	۵
ه) فرضیه های تحقیق.....	۵
و) پیشینه تحقیق.....	۵
ز) روش تحقیق.....	۷
ح) ساختار تحقیق.....	۷

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مفهوم شناسی.....	۱۰
۱-۱-۱- مفهوم بدل حیلولة.....	۱۰
۱-۱-۱-۱- تعریف بدل.....	۱۰
۱-۱-۱-۲- تعریف حیلولة.....	۱۱
۱-۱-۲- مفهوم بیمه.....	۱۴
۱-۱-۳- عقد رهن.....	۱۵
۱-۱-۳-۱- ویژگی های عقد رهن.....	۱۵

۱-۳-۲- شرایط ضمن عقد رهن..... ۱۷

۱-۳-۳- استیفای طلب از عین مرهونه..... ۱۸

۱-۴- مفهوم تلف و اتلاف.....

۱-۲- تاریخچه قوانین بیمه..... ۲۱

۱-۲-۱- قوانین بیمه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ایران..... ۲۴

۱-۲-۲- قوانین بیمه پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران..... ۲۶

فصل دوم: مستندات فقهی و مبانی ایجاد مسئولیت نسبت به بدل حیلولة

۱-۲- قواعد اثبات بدل حیلولة در فقه..... ۳۰

۱-۱-۲- قاعده نفی ضرر..... ۳۰

۲-۱-۲- قاعده تسلیط..... ۳۲

۳-۱-۲- قاعده اتلاف..... ۳۲

۴-۱-۲- قاعده ضمان ید..... ۳۳

۵-۱-۲- اجماع..... ۳۵

۲-۲- مبانی ایجاد مسئولیت نسبت به بدل حیلولة..... ۳۵

۱-۲-۲- تعذر دسترسی به مال مغضوب..... ۳۵

۲-۲-۲- تعذر عقلی یا عرفی در وصول به مال مغضوب..... ۳۷

۳-۲- وضعیت ملکیت عین و منافع بدل و مبدل منه ۳۸

۳-۲-۱- ملکیت یا عدم ملکیت عین بدل و مبدل منه ۳۸

۳-۲-۱-۱- دیدگاه فقها ۳۹

۳-۲-۱-۲- دیدگاه حقوقدانان ۴۲

۳-۲-۲- منافع بدل و مبدل منه ۴۴

۴-۲- تمکن غاصب نسبت به عین بعد از اعطاء بدل ۴۵

فصل سوم: بیمه مسئولیت بدل مرهونه و جایگاه بدل حیلولة

۳-۱- عقد رهن و بیمه مرهونه ۵۱

۳-۱-۱- مقتضای عقد رهن ۵۱

۳-۱-۲- دایره شمول بدل حیلولة در ارتباط با بیمه مرهونه ۵۱

۳-۲- مسئولیت بیمه در فرض « اتلاف » عین مرهونه ۵۷

۳-۲-۱- بیمه‌ی مرهونه از سوی راهن ۵۸

۳-۲-۲- بیمه‌ی مرهونه از سوی مرتهن ۶۰

۳-۳- مسئولیت بیمه در فرض « تلف » عین مرهونه ۶۱

۳-۳-۱- بیمه‌ی مرهونه از سوی مرتهن ۶۲

۳-۳-۲- بیمه‌ی مرهونه از سوی راهن.....	۶۵
۳-۴- بدل حیلولة و مسئولیت بیمه.....	۶۶
۳-۴-۱- بدل حیلولة و افزایش دارایی بیمه گذار.....	۷۰
۳-۴-۲- حقوق مرتهن نسبت به خسارات پرداختی توسط بیمه گر.....	۷۲
۳-۴-۳- رویکرد حقوق تطبیقی.....	۷۵
نتیجه گیری.....	۷۸
پیشنهاد.....	۸۱
منابع.....	۸۲
چکیده انگلیسی.....	۸۷

رهن عقدی است که به موجب آن مدیون مالی را برای وثیقه به داین می دهد (ماده ۷۷۱ ق.م). حصول اطمینان برای طلبکار (مرتھن)، به منظور پرداخت دین از سوی مدیون (راهن)، مقتضای عقد رهن است. از این رو چنانچه در سررسید دین، مدیون اقدام به پرداخت دین ننماید، مرتھن خواهد توانست از محل مال مورد رهن که «مرھونه» نامیده می شود استیفای طلب نماید. در این رابطه امروزه بیمه نمودن مرھونه اهمیت خاصی دارد. در قانون بیمه، قانون گذار امکان بیمه نمودن مرھونه را در ماده 7 این قانون بیان نموده است. به موجب این ماده «طلبکار می تواند مالی را که در نزد او وثیقه یا رهن است بیمه دهد. در این صورت هرگاه حادثه ای نسبت به مال مزبور رخ دهد از خساراتی که بیمه گر باید بپردازد تا میزان آنچه بیمه گذار در تاریخ وقوع حادثه طلبکار است به شخص او و بقیه به صاحب مال تعلق خواهد گرفت». در ماده فوق، تنها به امکان بیمه نمودن مرھونه از سوی مرتھن اشاره شده است و صحبتی از امکان بیمه نمودن مرھونه از سوی راهن (متعهد) به میان نیامده است. این در حالی است که هم راهن و مرتھن در مورد جبران خسارت از مرھونه در فرض ایراد خسارت از آن دارای نفع بیمه ای هستند. از این رو در این تحقیق تلاش می شود تا به بررسی این موضوع پرداخته شود.

الف) بیان مساله

بدل حیلولة نوعی خسارت عدم انجام تعهد است (ماده ۲۲۶ قانون مدنی به بعد). زیرا پیش از تلف عین غاصب عهده دار رد آن است و تا زمانی که عین مال تلف نشده است این وظیفه بر عهده ای او می باشد، هرچند به آن مال دسترسی نداشته باشد. بنابراین در صورتی که عین تلف نشده اما شخص نمی تواند عین مال را پس بدهد باید بدل آن را به عنوان خسارت بدهد. ماده ی ۳۱۱ ق.م تأیید می کند که بدل

حیلولة جبران خسارت است و همان‌گونه که مثل یا قیمت به مالک تملیک می‌شود، بدل نیز به ملکیت او در می‌آید (کاتوزیان، ۱۳۸۶: ۵۴). اما این تملیک همراه با یک شرط ضمنی است که به موجب آن هرگاه عین مالی که در دسترس نبود، به دست بیاید و غاصب بتواند آن را بازگرداند، مالی که به عنوان بدل داده است دوباره به ملکیت او برمی‌گردد (ره پیک، ۱۳۸۸: ۱۲۲). بر این اساس، مطابق ماده ۳۱۱ قانون مدنی قانونگذار در دو حالت غاصب را به دادن بدل مال مغضوب مکلف کرده است اول در صورتی که عین مغضوبه تلف شده باشد. صورت دوم آن است که عین غصب شده تلف نشده ولی به عللی رد آن به مالک ممکن نیست. آنچه غاصب در صورت اول به مالک می‌دهد بدل تلف و آنچه در صورت دوم مالک می‌دهد بدل حیلولة نام دارد. بنابراین بدل حیلولة زمانی موضوعیت پیدا می‌کند که کسی مالی را غصب کند آنگاه مال غصب شده بدون اینکه تلف شود به طور موقت از دسترس خارج می‌شود و به اصطلاح رد آن به صاحب مال متعذر گردد.

این قاعده ریشه فقهی دارد و اصطلاح حیلولة در کتابهای فقهی امامیه از جمله آثار شیخ طوسی، دیده می‌شود (طوسی، ۱۴۱۱، ج ۳: ۴۱۲-۴۱۳) و در آثار فقهی اهل سنت نیز گاه این تعبیر به کار رفته است. شیخ طوسی نخستین فقیه امامیه است که نخستین بار این مسئله را در دو اثر مهم فقهی خود مبسوط و خلاف مطرح کرده است (طوسی، ۱۴۱۱، ج ۳: ۴۱۲-۴۱۳؛ طوسی، ۱۳۸۸ش، ج ۳: ۱۱۵). به گفته او اگر کسی مرکب شخصی را غصب کند و آن مرکب از غاصب بگریزد غاصب باید قیمت مرکب را به صاحبش بپردازد و او مالک این قیمت می‌شود هر چند مرکب غصب شده به ملکیت غاصب در نمی‌آید و پس از پیدا شدن باید آن را به صاحبش بازگرداند (طوسی، ۱۴۱۱، ج ۳: ۴۱۲). طبعاً در این صورت مالکیت او نسبت به قیمت از بین می‌رود و باید آن قیمت را به شخص غاصب پس داد.

در قوانین موضوعه ایران، با وجود اینکه ماده ۳۱۱ قانون مدنی به موضوع بدل حیلولة و شرایط تحقق آن اشاره کرده است اما نص صریحی در رابطه با آثار این قاعده در برخی موضوعات وجود ندارد. عقد بیمه یکی از این موضوعات است. به طور کلی حق بیمه وجهی است که بیمه گذار (راهن) به بیمه گر در عقد بیمه می دهد. به عبارتی عملی است که به موجب آن شخص به عنوان بیمه گر در مقابل دریافت عوض (بدل) به نام حق بیمه یا وجه اشتراک و به موجب قوانین خاصی جبران تعدادی از حوادث موجب خسارت از قبیل سیل، زلزله، حریق و ... را به عهده می گیرد. به طوری که عوض مزبور در صورت وقوع حادثه و پرداخت آن به بیمه گذار معادل خسارت وارده باشد. قانونگذار در قانون مدنی بحثی از زوال حق طلبکار در فرض تلف مال نکرده و در این مورد ساکت است. همچنین در قانون بیمه، قانونگذار صرفاً در حکم کلی به بیان امکان بیمه نمودن عین مال یا عین مرهونه از سوی مرتهن یا طلبکار بسنده نموده و اشاره ای به فرض مورد نزاع در زمینه بیمه نمودن عین مرهونه توسط بیمه گذار و چگونگی حق مالک بعد از تلف گشتن آن ننموده است. بر این اساس به نظر می رسد در این مورد باید به روح مواد مرتبط متصل شد. همچنین به نظر مشهور فقها در فقه امامیه مبنی بر زوال حق مالک در فرض تلف مال (علامه حلی، ۱۴۱۴: ۳۱۲؛ شهید ثانی، ۱۴۱۳: ۲۱۴؛ حسینی عاملی، ۱۴۱۹: ۵۱۱)، متوسل گشت. قانون مدنی اصولی کلی را در مورد تلف و نقص رهینه و حقوق و تکالیف راهن و مرتهن مقرر نموده است که می تواند در مورد بیمه نیز رعایت شود. آنچه در این راستا مورد سوال است تکلیف بیمه در حالتی است که خسارت بدل را پرداخت کرده است و در این صورت باید دید آیا بیمه مالک مال مرهونه می شود یا مالکیت مالک باقی است؟ لذا با توجه به این مطالب این پژوهش به بررسی اصول قاعده بدل حیلولة و جایگاه آن در بیمه مسئولیت متعهد می پردازد.

ب) اهمیت و ضرورت تحقیق

بقا و پایداری مرهونه برای متعهد و طلبکار حائز اهمیت است؛ چه آن که هر دو ایشان به جهت حفاظت از مال در مقابل صدمات احتمالی، و در صورت بروز صدمات، جبران خسارات ناشی از این صدمات منتفع هستند. دست یابی به هدف اخیر، به وسیله بیمه نمودن مرهونه برای راهن و مرتهن امکان پذیر است. امروزه بیمه نمودن مرهونه در دادوستدهای اقتصادی چه در بعد داخلی و چه در بعد خارجی از اهمیت خاصی برخوردار است. به عنوان مثال در بعد داخلی، بعضی از بانک ها با دریافت وجوهی از وام گیرندگان، اقدام به بیمه نمودن مرهونه گیرنده وام می نمایند تا در سررسید وام، بدون هیچ دغدغه ای از محل رهن مبادرت به وصل طلب نمایند. در بیع بین الملل نیز این طریق حائز اهمیت است. به عنوان مثال، در مبادلات بین المللی، بانک گشایش دهنده اعتبار، به موجب قراردادهای مقدماتی، کالای موضوع اعتبارات اسنادی را در رهن خود قرار می دهد تا چنانچه خریدار برای واریز مبلغ اعتبارات اسنادی مراجعه ننماید، بانک از محل فروش آن کالاها اقدام به وصول طلب می نماید. با توجه به اهمیت این موضوع این پژوهش نیز بررسی و تدقیق در آن را ضروری می داند ضمن اینکه مسئولیت راهن یا متعهد در برابر تلف مرهونه و دادن بدل آن به مرتهن موضوعی است که تا کنون تحقیقات اندکی را به خود اختصاص داده است. لذا انجام این پژوهش لازم است و اهمیت دارد.

ج) اهداف تحقیق

۱- بررسی مفاهیم بدل و بدل حیلولة و شناسایی احکام و ماهیت قاعده بدل حیلولة

۲- بررسی قواعد فقهی قاعده بدل حیلولة

۳- بررسی جایگاه بدل حیلولة در بیمه مسئولیت متعهد

د) سوال های تحقیق

سوال اصلی:

با توجه به قاعده جانشینی در مقررات بیمه با پرداخت خسارت بدل حیلولة توسط بیمه آیا بیمه مالک مال مرهونه می شود یا مالکیت مالک باقی است؟

سوال های فرعی:

- ۱- زمانی که دسترسی به مال مرهونه حاصل شود، آیا آن مال به راهن (مالک) تعلق دارد یا شرکت بیمه؟
- ۲- در صورت برگشت مال به راهن آیا این مال سبب افزایش دارایی راهن می گردد؟

ه) فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی:

با توجه به قاعده جانشینی در مقررات بیمه با پرداخت خسارت بدل حیلولة توسط بیمه، شرکت بیمه مالک مال مرهونه نمی شود و مالکیت اصلی منقطع نمی گردد.

فرضیه های فرعی:

- ۱- زمانی که دسترسی به مال مرهونه حاصل شود، آن مال به راهن (مالک) تعلق دارد.
- ۲- بهره مندی راهن از برگشت مال موجب افزایش دارایی راهن نمی شود.

و) پیشینه تحقیق

- ۱- ابوالفضل علیشاهی و همکاران (۱۳۹۵) مقاله وظایف و حقوق متقابل مالک و ضامن پس از پرداخت بدل حیلولة را ارائه کردند. در نوشتار حاضر تلاش شده است که حقوق و تکالیف ضامن و مالک، از دیدگاه فقهی - حقوقی مورد ارزیابی قرار گیرند. در چکیده این مقاله آمده است که از بررسی احکام بدل حیلولة به دست می آید که پرداخت بدل موجب ازاله حق مالک در مطالبه عین مضمونه نخواهد بود و با

بر طرف شدن تعذر، وی حق الزام ضامن به اعاده مبدل را خواهد داشت؛ از سوی دیگر، پس از دریافت بدل، مالک عین متعذر، می‌تواند هر گونه تصرفی را در آن انجام دهد و در مقابل، حق درخواست جبران منافع مال متعذر را ندارد. در صورتی که بدل حیلولة، توسط دریافت کننده آن به دیگری منتقل شود، پس از اعاده عین اصلی، پرداخت کننده بدل، مستحق مثل یا قیمت آن خواهد بود و در معاوضه بدل و مبدل- بر خلاف نظر مشهور- حق حبس متعلق به ضامن است.

۲- میثم اکبری و مرتضی شهبازی نیا (۱۳۹۴) در مقاله بیمه مرهونه نشان دادند که در فرض تلف مرهونه بیمه شده، آنچه مهم و در خور توجه است، بیمه مرهونه از سوی راهن است. در صفحه ۱۰۵ این مقاله آمده است که قانون مدنی در این باره حکمی ندارد؛ اما آنچه از مبانی حقوق مدنی و فقهی در این مسئله قابل استنباط است، ادامه تعلق حق مرتهن نسبت به خسارات پرداختی از سوی شرکت بیمه است.

۳- محمدحسین احمدی (۱۳۹۳) در مقاله بدل حیلولة، این موضوع را مورد بررسی قرار داد و در صفحه اول این مقاله نشان داد که هرگاه مال مغضوب در اختیار مالک قرار داده شود، مالکیت او نسبت به بدل از بین می‌رود یعنی با انجام دادن تعهد اصلی دیگر دلیلی برای گرفتن بدل که خسارت عدم انجام تعهد است باقی نمی‌ماند. لذا با از بین رفتن مانع رد مال مغضوب، مالک می‌تواند با پس دادن بدل، آن مال را مطالبه نماید. غاصب نیز می‌تواند با استرداد اصل مال به مالک، مالی را که به عنوان بدل به مالک داده بود مطالبه نماید.

۴- عیسی امیران و علیرضا باریکلو (۱۳۹۳) در مقاله مفهوم اصل جبران خسارت در حقوق بیمه نشان دادند که جبران خسارت باید زیان دیده را در وضعیتی که قبل از وقوع حادثه داشته قرار دهد. در صفحه ۱۶۹ این مقاله آمده است مطابق این اصل، خسارت وارده باید به تمامی و به نحو مطلوب جبران

شود که به بُعد اثباتی نیز معروف است. دوم اینکه جبران نباید موجب افزایش زیان دیده شود و بیمه نباید هرگز به صورت منبع انتفاع برای زیان دیده درآید (جنبه منفی).

۵- ابراهیم نصیری (۱۳۹۲) مقاله ای را با عنوان ماهیت حقوقی بدل حیلولة ارائه کرد. در چکیده مقاله آمده است که استیلاء و تسلط بر حق غیر بدون جواز مشروع به نحو عدوان و غیر آن، که ما در اصطلاح حقوقی غصب و آن چه در حکم غصب است می‌دانیم به لحاظ آثار سنگین مترتب بر این واقعه‌ی حقوقی و پیچیدگی مباحث مربوط، در خور توجه بیشتر است.

ز) روش تحقیق

این تحقیق یک تحقیق توصیفی-تحلیلی است و به لحاظ هدف در گروه تحقیقات کاربردی قرار دارد. با مراجعه به کتب مختلف و مقالات و مطالعه آنها به شیوه کتابخانه‌ای، فیش برداری‌های لازم صورت گرفته و سپس مطالب، نظرات و آرا مورد تحلیل قرار می‌گیرد. تحقیقاتی که کتابخانه‌ای و نظری هستند و اطلاعات به وسیله ابزارهای سنجش نظیر فیش، جدول، کارت و امثال آن گردآوری می‌شود، از نوع تحقیقات کیفی هستند. در این تحقیقات اسناد و مدارک و نوشته‌ها و آثار حکم داده را دارند که از جمع‌آوری، طبقه‌بندی، ارزیابی و مقایسه و تحلیل آنها محقق می‌تواند فرضیه ارائه شده را ارزیابی نماید.

ح) ساختار تحقیق

این تحقیق از سه فصل تشکیل شده است. پس از مقدمه و بیان مساله و ضرورت تحقیق و اهداف و فرضیات و پیشینه تحقیق، در فصل اول به کلیات و به بررسی مفاهیم بدل و بدل حیلولة و تاریخچه بیمه پرداخته می‌شود.

فصل دوم به بررسی قواعد فقهی قاعده بدل حیلولة اختصاص دارد.

فصل سوم به بررسی عقد رهن و بدل مرهونه و مسئولیت بیمه می پردازد.

در نهایت نتیجه گیری و پیشنهادها ارائه می گردد.

فصل اول

کلیات تحقیق